

Právní úprava ochrany před invazivními druhy rostlin a živočichů v ochraně přírody

JUDr. Jana Prchalová*

Fakulta Vysoká škola podnikání a práva, Panevropská univerzita

Abstrakt: Článek je věnován současné podobě právní regulace šíření invazivních geograficky nepůvodních druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Představuje úpravu na úrovni Evropské unie a posouzení její aplikace v českém právním řádu. Jedná se o komplex zákonů, z něhož je vybrána k bližšímu posouzení úprava v zákoně o ochraně přírody a krajiny.

Abstract: The article is devoted to the current form of legal regulation of the spread of invasive geographically non-native species of wild animals and wild plants. It presents the regulation at the level of the European Union and the assessment of its application in the Czech legal system. This is a complex of laws, from which the regulation in the Nature and Landscape Protection Act is selected for closer assessment.

Klíčová slova: nepůvodní druhy, invazivní druhy, ochrana přírody, povolení, opatření k regulaci

Key words: non-native species, invasive species, nature conservation, permits, regulatory measures

1. Úvod

V přírodě jsou v lokalitách ustálená společenstva volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin tvořící pro tu oblast typické ekosystémy. Může však docházet ke změnám tím, že se do těchto lokalit dostávají nepůvodní druhy. Výskyt nepůvodních druhů v přírodě je obvykle nežádoucí, může mít negativní vliv na biodiverzitu v daném místě i jiné nepříznivé dopady, i když tomu tak nemusí být vždy.

K šíření nepůvodních druhů může docházet přirozenou migrací, změnou přírodních podmínek nebo též lidskou činností, ať už záměrně či nikoliv. Problémem mezi nepůvodními druhy jsou tzv. invazivní druhy rostlin a živočichů, které působí výrazně negativně na původní společenstva, vytlačují původní druhy, přenášejí nákazy, působí hospodářské škody nebo jinak škodí, mají závažné nepříznivé dopady zejména na biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby. V současné době je asi 12 000 druhů nacházejících se v Evropské unii a v jiných evropských zemích nepůvodních a zhruba 10 až 15 % z nich je podle odhadů invazivních¹. V ČR se jedná zhruba o 2000 druhů, invazivních je obdobné procento jako v Unii. Nejznámější invazivní rostlinou na českém území je například bolševník velkolepý, křídlatka japonská a netýkavka žláznatá, z živočichů pak například norek americký (mink), psík mývalovitý, mýval severní, nutrie říční,

některé druhy ryb, jako je karas stříbřitý nebo střevlička východní, nepůvodní druhy raků aj.

K jejich zavlečení přispělo více faktorů, jde o důsledky celosvětového obchodu, dopravy, cestovního ruchu, v důsledku zemědělství, zahradnictví a též v důsledku změn klimatu.

2. Prameny práva

V zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOPK“), který byl ve své době velmi progresivním zákonem založeným na ekosystémovém přístupu, platila již od roku 1992 úprava regulující vnášení geograficky nepůvodních druhů do naší přírody. V § 5 odst. 4 byl definován geograficky nepůvodní druh a záměrné rozšiřování těchto druhů bylo vázáno na povolení orgánu ochrany přírody. V lesích to bylo podchyceno při vytváření a schvalování lesních hospodářských plánů a osnov. Přísnější ochrana se vztahovala na zvláště chráněná území, kde to buď bylo přímo zakázáno, nebo to bylo de facto znemožněno zněním bližších ochranných podmínek. Určitou úpravu obsahovaly i další zákony, například zákon o myslivosti nebo rybářský zákon.

V rámci Evropské unie byly postupně též přijímány předpisy unijního práva v této oblasti. Pokud jde o dnešní úpravu, k 1. lednu 2015 vstoupilo v účinnost přímo použitelné nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazivních nepůvodních druhů, které stanoví základy společného postupu členských států proti šíření invazivních druhů.

* Autorka působí na Panevropské univerzitě, fakultě Vysoká škola podnikání a práva, a. s., v Praze, kde vyučuje právo životního prostředí.

Příspěvek zohledňuje stav právní úpravy ke dni 4. října 2023.

¹ PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, POSLANECKÁ SNĚMOVNA. 8. volební období, tisk 731/0, Důvodová zpráva.

Částečně řeší nakládání s nepůvodními druhy též nařízení Rady (ES) 708/2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře,² které bylo novelizováno nařízením 304/2011.

Vznikla nutnost adaptace obou nařízení EU, jak nařízení o invazních nepůvodních druzích, tak nařízení o akvakultuře (zde poněkud se zpožděním), v našem státě. Byl přijat zákon č. 364/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů (tzv. protiinvazní novela). Jedná se především o novelu zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ale doprovodné úpravy bylo nutno provést i v řadě dalších souvisejících právních předpisů, jedná se o zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 364/2021 Sb. nabyl účinnosti 1. 1. 2022 s některými výjimkami.

3. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/14 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

3.1 Obecně

Právní úprava na úrovni Evropské unie (dále jen „Unie“) je zaměřena pouze na vybrané invazní nepůvodní druhy, u kterých byla závažnost dopadů na členské státy EU vyhodnocena na základě odborně zpracovaného hodnocení rizik. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/14 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů (dále jen „Nařízení“) vychází z Úmluvy o biodiverzitě, podle jejíhož čl. 8 písm. h) každá smluvní strana, pokud to bude možné a vhodné: „zabraňuje zavádění, kontroluje či hubí ty cizí druhy, které ohrožují ekosystémy, přírodní stanoviště nebo druhy“. Jedná se též o jeden z cílů Úmluvy o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Bernská úmluva).

Nařízení definuje „nepůvodní druhy“ jako „jakékoli živé jedince druhu, poddruhu nebo nižšího taxonu živočichů, rostlin, hub nebo mikroorganismů zavlečených nebo vysazených mimo svůj přirozený areál; patří sem všechny části, gamety, semena, vejce nebo propagule těchto druhů, jakož i kříženci, odrůdy či plemena, které mohou přežít a následně se rozmnožovat“ (čl. 3 odst. 1).

„Invazní nepůvodní druh“ charakterizuje jako nepůvodní druh, jehož zavlečení či vysazení nebo šíření ohrožuje biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby nebo na ně má nepříznivý dopad (čl. 3 odst. 2).

Dále jsou zde definovány pojmy „invazní nepůvodní druh s významným dopadem na Unii“, což je invazní nepůvodní druh, jehož nepříznivý dopad je považován za takový, že vyžaduje koordinovanou činnost na úrovni Unie (čl. 3 odst. 3), a „invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na členský stát“, což je invazní nepůvodní druh (dále jen „IND“) jiný než IND s významným dopadem na Unii, u něž se členský stát na základě vědeckých poznatků domnívá, že nepříznivý dopad jeho uvolnění a šíření je závažný pro celé území tohoto členského státu nebo pro část tohoto území, a to i v případech, kdy není zcela potvrzen, a vyžaduje přijetí opatření na úrovni daného členského státu. Samozřejmě se jedná o živé jedince.

Nařízení stanoví pravidla pro prevenci, minimalizaci a zmírňování nepříznivých účinků IND v životním prostředí. Nevztahuje se na přirozenou migraci druhů a další vymezené případy (čl. 2 odst. 2). Z invazních druhů vybírá ty, které mají významný dopad na Evropskou unii. Důležitou součástí této právní úpravy je prováděcí nařízení stanovící seznam IND s významným dopadem na Unii (viz dále). Nařízení stanoví kritéria, podle nichž se seznam sestavuje a provádí se posouzení rizik spojených s těmito druhy.

V Nařízení se rozlišují případy, kdy již je IND značně rozšířen, od případů, kdy se objeví nový IND. U nově zjištěných případů zatím ojedinělého výskytu, by členské státy měly pokud možno tomuto výskytu zabránit a jedince IND pokud možno odstranit. Není-li vhodná eradikace³, je třeba zavést jiná regulační opatření zajišťující kontrolu a izolaci těchto druhů. Samozřejmě se živými zvířaty je nutno zacházet tak, aby byla ušetřena zbytečného utrpení a úzkosti.

V případě již značně rozšířených druhů nemá být postupováno takto radikálně, ale členské státy mají usilovat o regulaci jejich šíření s cílem omezit dopady invazních druhů na biologickou rozmanitost, související ekosystémové služby a případně lidské zdraví nebo hospodářství. Konkrétní regulační opatření si stanoví členské státy podle svých podmínek, mohou přitom činit i opatření pro lepší odolnost ekosystémů.

² Akvakultura je obecně chov nebo kultivace ryb, popřípadě jiných vodních organismů, jejímž cílem je dosáhnout zvýšení produkce těchto organismů uměle, nad přirozenou kapacitu životního prostředí.

³ Eradikací je úplné a trvalé vymýcení populace invazních nepůvodních druhů letálními nebo neletálními prostředky (čl. 3 odst. 13 Nařízení).

3.2 Preventivní opatření (zákazy)

*IND s významným dopadem na Unii se nesmějí zá-
měrně přivážet na území Unie, a to včetně tranzitu,
držet nebo chovat, a to ani v případě, že jsou drženy
či chovány v oddělených prostorách, přepravovat do
Unie nebo z ní či přepravovat v rámci Unie, s výjimkou
přepravy druhů do zařízení v souvislosti s eradikací,
uvádět na trh, využívat či vyměňovat, nechat rozmno-
žovat, pěstovat nebo kultivovat, a to ani v případě dr-
žení v oddělených prostorách, uvolňovat do životního
prostředí (čl. 7).*

Pro potřeby výzkumu, ochrany v zajetí a pro zdra-
votnické, léčebné využití bude možnost povolit výjimky
z výše uvedených zákazů. Jedná se o **povolení** (čl. 8). Ab-
solutní zákaz ale platí pro uvádění na trh v Unii a vypu-
štění do přírody, kdy povolení udělit nelze.

V případě povolení musí být zajištěno držení jedinců
IND v oddělených prostorách, z nichž nemohou uniknout,
musí být zpracován pohotovostní plán a zajištěn dohled
kvalifikovanou osobou.

Ve výjimečných případech je z důvodu naléhavého
veřejného zájmu možné po projednání s Evropskou komi-
sí povolit výjimku i pro další činnosti. K udělení každé
takové jednotlivé výjimky členské státy potřebují získat
oprávnění Evropské komise (čl. 9).

Nařízení upravuje i možnost, že členský stát učiní
mimořádná opatření proti novým invazivním nepůvodním
druhům, které dosud nejsou na seznamu (čl. 10), popřípa-
dě další kroky ohledně IND.

Členské státy musí vypracovat podobně jako Unie
akční plány s cílem řešit problémy šíření invazivních nepů-
vodních druhů a musí vytvořit systém kontrol dodržování
totoho předpisu a opatření z něj vyplývajících.

V souladu s principem odpovědnosti původce je v pří-
padech, kdy je zjištěn původce rozšíření IND, zejména
v případech prokázaného porušení zákazů stanovených
v čl. 7 odst. 1 Nařízení, vymáhána po něm náhrada škody.

3.3 Přejídná ustanovení

Co se týká chovu živočichů patřících mezi IND, Nařízení
reflektuje zájem chovatelů a jejich vztah k chovaným ži-
vočichům a zahrnuje přechodné opatření jednak pro neko-
merční a jednak pro komerční vlastníky. To umožňuje neko-
merčně chované jedince si ponechat do konce jejich života
(pokud byli nabyti ještě před zařazením na unijní seznam
a bude zamezeno jejich úniku a dalšímu rozmnožování).
U komerčních vlastníků je jim po dobu až dvou let po zařa-
zení druhu na unijní seznam povoleno mít živé jedince tako-
vých druhů nebo jejich části, které se mohou rozmnožovat,
v držení a přepravovat je za účelem prodeje nebo předání do
zařízení, která se zabývají ochranou ex situ, a k léčebným
činnostem uvedeným za předpokladu, že jedinci jsou drže-
ni a přepravováni v oddělených prostorách a jsou zavedena
veškerá vhodná opatření s cílem zaručit, že není možné, aby
se tyto jedinci rozmnožovali nebo aby unikli, nebo mohou
tyto jedince utratit nebo usmrtit humánním způsobem a vy-
čerpávat tak jejich populaci, kterou vlastní.

Prodej nebo předání živého jedince nekomerčním
uživatelům je možné po dobu jednoho roku po zařaze-
ní daného druhu na unijní seznam, a to za předpokladu,
že jedinci jsou drženi a přepravováni v oddělených pro-
storách a jsou zavedena veškerá vhodná opatření s cílem
zaručit, že není možné, aby se tyto jedinci rozmnožovali
nebo aby unikli.

Nařízení vyžaduje, aby členské státy zajistily příslu-
šné sankce za porušování Nařízení.

Členské státy mohou přijmout přísnější opatření. Mo-
hou také vytvářet vlastní národní seznamy IND.

3.4 Unijní seznam IND

Evropská komise vydala v návaznosti na Nařízení prová-
děcí nařízení komise (EU) 2016/1141, kterým se přijímá
seznam invazivních nepůvodních druhů s významným do-
padem na Unii. Na seznamu bylo celkem 37 druhů, z toho
23 zvířat a 14 rostlin. Přednost má prevence, tudíž na se-
znam jsou zařazovány především ty druhy, které se v EU
ještě nenacházejí, ale hrozí jejich rozšíření anebo jde o ra-
nou fázi invaze. Zařazeny jsou tam ale i druhy, jejichž
dopady na životní prostředí jsou nejzávažnější.

V roce 2017 proběhla 1. aktualizace unijního seznamu,
která byla provedena nařízením komise (EU) 2017/1263.
K další aktualizaci bylo přijato nařízení komise (EU)
2019/1262. V roce 2022 proběhla 3. aktualizace unijního
seznamu, která byla přijata prováděcím nařízením komi-
se (EU) 2022/1203 s účinností od 2. 8. 2022. Celkem je
nyní na unijním seznamu zařazeno 88 druhů, přičemž 41
je rostlinných a 47 živočišných druhů.

4. Česká právní úprava – ZOPK

4.1 Obecně

V ZOPK je jednak právní regulace pro nepůvodní druhy
obecně navazující na dřívější stav, dále je zde upravena
regulace používání cizích a místně se nevyskytujících
druhů v akvakulturách a ochrana přírody a krajiny před
IND.

K zákonu byl vydán prováděcí právní předpis, a to
vyhláška č. 11/2022 Sb., o stanovení náležitostí a způso-
bu zpracování pohotovostního plánu v oblasti regulace
cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře
a invazivních nepůvodních druhů na unijním seznamu

4.2 Ochrana před nepůvodními druhy

Obecnou ochranu volně žijících živočichů a planě rostou-
cích rostlin upravuje zejména § 5 ZOPK. Chráněny jsou
druhy před zničením, poškozováním, sběrem či odchyt-
tem, který vede nebo by mohl vést k ohrožení těchto dru-
hů nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích
schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení
ekosystému, jehož jsou součástí. Z této ochrany však jsou
vyňaty IND na unijním seznamu a rovněž jiné nepůvodní

druhy, pro které byla stanovena opatření k regulaci, a rovněž tam, kde to upravují zvláštní právní předpisy (především fytoosanitární a veterinární).

Záměrné rozšíření nepůvodního druhu do krajiny je možné jen s **povolením** orgánu ochrany přírody. Lze ale využít opatření k jejich regulaci, pokud by pak docházelo k nepříznivým dopadům nepůvodního druhu na přírodu.

Výjimka z povinnosti mít takové povolení platí u nepůvodních druhů rostlin vysazovaných v zastavěném území obce (zejména k okrasným účelům). Další případ výjimky povinnosti mít povolení platí u nepůvodních druhů rostlin, pokud se při lesním hospodaření postupuje podle lesního hospodářského plánu nebo lesní hospodářské osnovy, a rovněž je možnost výjimky při využití vybraných nepůvodních druhů ryb stanovených nařízením vlády vydaným podle zákona o rybářství.

Platnost povolení zaniká zařazením příslušného druhu na unijní seznam.

Při schvalování lesních hospodářských plánů či lesních hospodářských osnov posuzuje využití nepůvodních druhů dřevin orgán ochrany přírody jako dotčený orgán. Zavádí se však i specifický postup v případě modřínu opadavého a douglasky tisolisté, které jsou významné z hlediska lesního hospodářství, kdy se (mimo zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000) jejich využití posuzuje orgánem státní správy lesa podle lesního zákona.

Z obecné ochrany dřevin (§ 7 a 8) se vyjímají invazní nepůvodní druhy dřevin stanovené unijním seznamem a dále ty nepůvodní druhy dřevin, pro které byla stanoveným postupem určena regulační opatření.

Přísnější úprava platí samozřejmě ve zvláště chráněných územích⁴, kde je rozšiřování nepůvodních druhů do krajiny buď přímo zakázáno, nebo to lze ze základních ochranných podmínek vyvodit [§ 16 odst. 1 písm. f) a i), § 26 odst. 1 písm. d), § 29 písm. e) a § 34 odst. 1 písm. d)]. To platí pro nepůvodní druhy a tím spíše pro IND.

(Nepříliš odlišná úprava platí pro záměrné rozšiřování kříženců druhů rostlin či živočichů do krajiny.)

Orgán ochrany přírody může stanovit **opatření k regulaci** nepůvodního druhu, je-li to s ohledem na místní dopady na přírodu a krajinu nezbytné (například lokální přemnožení druhu). V takovém opatření stanoví také podmínky jeho provádění. Tato opatření mohou mít velký význam pro prevenci. Opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence není dotčeno opatření stanovené podle jiného právního předpisu (například zákon o lesích, zákon o myslivosti apod.).

V případě, že vydaným povolením nebo stanoveným opatřením mohou být dotčeny zájmy na lesním hospodaření, myslivosti nebo rybářství, vyžádá si orgán ochrany přírody závazné stanovisko příslušného orgánu státní správy podle těchto právních předpisů.

Zákon počítá s tím, že opatření k regulaci nepůvodního druhu provádí v rozsahu běžné péče o pozemek jeho vlastník nebo jiný uživatel. Neprovede-li uživatel pozemku, popřípadě jeho vlastník, opatření k regulaci nepů-

vodního druhu nebo křížence, neprovede-li je v souladu se stanovenými podmínkami, není-li schopen provedení těchto opatření zajistit, nelze-li to na něm spravedlivě požadovat nebo vyžaduje-li provedení těchto opatření činnost přesahující rámec běžné péče o pozemek, může provedení těchto opatření zajistit orgán ochrany přírody. To koresponduje s dosavadním zněním § 68 ZOPK. Možnost vstupu orgánu ochrany přírody na pozemky zajišťuje § 62. Na provádění těchto opatření je možné poskytnout vlastníkově či uživateli pozemku finanční příspěvek podle § 69 odst. 1 ZOPK.

Za „běžnou péčí“ by mělo být považováno hospodaření odpovídající druhu pozemku, popřípadě podmínkám stanoveným pro výkon oprávnění podle jiných právních předpisů. Za běžnou péči je tak možné považovat například kosení a jinou údržbu zemědělských pozemků v běžných agrotechnických lhůtách apod.

4.3 Úprava pro IND zařazené na unijní seznam

Do ZOPK byla doplněna hlava druhá, která zajišťuje implementaci jak nařízení EU o akvakultuře, tak Nařízení. V dílu 1 je úprava týkající se akvakultury, což však není předmětem tohoto článku. Díl 2 – Ochrana přírody a krajiny před invazivními nepůvodními druhy (§ 13d až 13l ZOPK) zajišťuje z hlediska ochrany přírody v zásadě adaptaci Nařízení.

Zákon upravuje možnost udělení **povolení** jako výjimku ze zákazu v Nařízení (čl. 7). Ustanovení § 13d ZOPK upravuje postup při vydávání povolení k využívání IND na unijním seznamu. Povolení vydává orgán ochrany přírody. V povolení orgán ochrany přírody stanoví na základě čl. 8 odst. 2 Nařízení podmínky využívání invazního nepůvodního druhu. Součástí povolení je také schválení pohotovostního plánu. Povolení k využívání invazního nepůvodního druhu na unijním seznamu může být uděleno také zařízením, která invazní nepůvodní druh na unijním seznamu využívají pro vědeckou produkci a následně léčebné účely.

Orgán ochrany přírody si k obdržené žádosti vyžádá závazné stanovisko krajské veterinární správy nebo Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského.

Ve výjimečných případech, kdy je třeba udělit výjimku z důvodu naléhavého veřejného zájmu, orgán ochrany přírody podá žádost Evropské komisi o udělení **oprávnění** k činnostem, které nespádají pod čl. 8 Nařízení. Na základě oprávnění uděleného Evropskou komisí pak lze k takovým činnostem vydat povolení.

Ustanovení také stanoví kontrolní mechanismy. Orgán ochrany přírody může provádět průběžné kontroly v zařízení, v němž probíhá využívání invazního nepůvodního druhu (vnitrostátní kontroly). Od toho se rozlišují tzv. úřední kontroly, které provádějí na hranicích orgány celní správy, krajské veterinární správy a Ústřední kontrolní a zkušební úřad zemědělský.

Dalším předmětem úpravy jsou mimořádná opatření, která nastupují bez odkladu po zjištění, že na našem území je zjištěn výskyt IND, který není zařazen na unijním

⁴ § 14 ZOPK.

seznamu, ale splňuje kritéria stanovená pro zařazení do unijního seznamu. Opatření by vcelku měla odpovídat omezením stanoveným pro IND zařazené na unijním seznamu. Mimořádná opatření stanoví vláda svým nařízením, v němž bude specifikován způsob omezení využívání zjištěného IND a jeho rozsah. Zajištění dalších povinností ukládaných Nařízením zajišťuje Ministerstvo životního prostředí.

4.4 Dohled

Systém dohledu, jehož pomocí je sledován výskyt IND na našem území a zaznamenávání údajů o něm, provádí Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (dále jen Agentura) ve spolupráci s dalšími organizacemi a dotčenými orgány státní správy. Informace o výskytu a rozšíření IND Agentura zveřejňuje na svých internetových stránkách. Ministerstvo životního prostředí pak zajišťuje zpracování analýzy šíření IND na unijním seznamu a na jejím základě vypracovává Akční plán zaměřený k zamezení šíření těchto druhů. Tento Akční plán zaslá Evropské komisi. Do toho je zapojena i veřejnost. Informovanost veřejnosti je zajišťována hlavně prostřednictvím Informačního systému ochrany přírody.

4.5 Opatření při zjištění výskytu IND

Ustanovení § 13g ZOPK upravuje **postup při tzv. včasném zjištění výskytu IND** zařazeného na unijní seznam (tj. v případech, kdy dosud nedojde k jeho velkému rozšíření). Ministerstvo životního prostředí zde zajišťuje informační povinnost vůči Evropské komisi a členským státům o zavlčení nebo vysazení IND zařazeného na unijní seznam. Vůči takto zjištěným invazivním nepůvodním druhům na unijním seznamu se uplatní eradikační opatření s cílem dosáhnout úplného a trvalého odstranění jejich populace. Na to navazuje kupříkladu novela zákona o myslivosti, kde se rozšiřuje oprávnění k usmrcování IND, popřípadě jiných druhů vyžadujících regulaci. Ministerstvo životního prostředí ale také může rozhodnout o tom, že opatření k eradikaci včasně zjištěného IND na unijním seznamu nestanoví. Jedná se o případy, kdy by odstranění tohoto druhu z přírody nebylo technicky nebo jinak proveditelné, náklady na provedení těchto opatření by byly neúměrně vysoké ve srovnání s jejich očekávanými výsledky nebo by způsoby provedení odstranění včasně zjištěného invazivního nepůvodního druhu mohly mít nepříznivé následky na lidské zdraví nebo životní prostředí. V těchto případech se přijmou opatření k izolaci takového druhu.

Je-li IND zařazený na unijní seznam již značně rozšířen, je třeba zavést regulační opatření s cílem minimalizovat dopady takového druhu na biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby, popřípadě lidské zdraví nebo i hospodářství. Samotný zákon konkrétní způsoby regulace jednotlivých invazivních nepůvodních druhů do detailu nespecifikuje. V těchto případech vypracuje Ministerstvo životního prostředí **Zásady regulace** takového druhu. Podkladem pro zpracování zásad regu-

lace je odborné vyjádření společné komise. Tuto komisi zřizuje jako svůj poradní orgán Ministerstvo životního prostředí v dohodě s Ministerstvem zemědělství složenou ze zástupců obou ministerstev a dalších dotčených orgánů, vědeckých a jiných odborných pracovišť. Bližší podmínky uplatňování zásad regulace stanoví v rozsahu své územní působnosti příslušný orgán ochrany přírody opatřením obecné povahy. V opatření obecné povahy orgán ochrany přírody upřesní zejména priority postupu regulace podle podmínek daného území, jednotlivá opatření k regulaci značně rozšířeného invazivního nepůvodního druhu na unijním seznamu a, je-li to potřebné, lhůty pro jejich provedení.

Opět se stanoví, obdobně jako u nepůvodních druhů, i zde v § 13j (Společná ustanovení) spoluúčast vlastníků a jiných uživatelů pozemků na praktickém provádění opatření k odstranění, izolaci či regulaci IND na unijním seznamu v rozsahu běžné péče, kdežto u opatření nad rámec běžné péče nastupují orgány ochrany přírody. Po provedení opatření je vlastník (uživatel) povinen postupovat tak, aby již k šíření znovu nedocházelo.

Jedince IND, který byl odchycen nebo odebrán z přírody, nelze již do přírody znovu vrátit nebo jej využít způsobem, který by vedl k opětovnému rozšíření tohoto druhu.

Pokud jde o usmrcování zvířat, které jsou IND, i pro ně jako pro jiné obratlovce platí zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů. Platí zákaz jejich týrání. Usmrcení zvířat je v tomto zákoně upraveno v § 5 a jako důvod usmrcení pro IND lze použít § 5 odst. 1 písm. k) – „*provádění opatření k regulaci nepůvodního druhu zvířete nebo opatření k odstranění, izolaci nebo regulaci invazivního nepůvodního druhu zvířete, který byl zařazen na unijní seznam invazivních nepůvodních druhů s významným dopadem na Evropskou unii stanovených podle jiného právního předpisu*“.

ZOPK upravuje rovněž postup při potřebě regionální spolupráce při regulaci IND, které nebyly zařazeny na unijní seznam, které však některý z členských států zařadil na svůj vnitrostátní seznam.

4.6 K přechodným ustanovením

Podle § 13j vlastník nebo držitel jedince IND živočicha na unijním seznamu je povinen pro účely prokázání toho, že jej měl v držení již před zařazením tohoto druhu na unijní seznam, zaregistrovat tohoto jedince prostřednictvím evidence druhové ochrany. K povinné registraci doma chovaných jedinců již spustila Agentura ve spolupráci s MŽP elektronický registrační formulář. Registraci je nutno provést do 1 roku ode dne zařazení druhu na unijní seznam a chovatelé dostanou osvědčení. Určitý problém však vyvstává u kontroly držení jedinců IND, pokud jsou drženi v obydlí s ohledem na čl. 12 Listiny základních práv a svobod.

Chovatelům se též nabízí možnost jedince těchto druhů umístit do k tomu určených zařízení.

4.7 Stručný přehled působnosti orgánů ochrany přírody v této oblasti

Ministerstvo životního prostředí je ústředním orgánem uplatňujícím implementaci Nařízení v České republice. Plní úkoly příslušného orgánu pověřeného uplatňováním Nařízení, zejména rozhoduje o povolení k využívání IND na unijním seznamu, podává Evropské komisi žádost o udělení oprávnění, popřípadě rozhoduje o zrušení povolení.

Jako svůj poradní orgán zřizuje Společnou komisi v dohodě s Ministerstvem zemědělství složenou ze zástupců obou ministerstev a dalších dotčených orgánů, vědeckých a jiných odborných pracovišť. Zpracovává Zásady regulace pro značně rozšířené IND na unijním seznamu a určuje zařízení k chovu IND. Má též působnost vydávat prováděcí předpisy k ZOPK, pokud jde o nepůvodní druhy a IND.

Krajské úřady vydávají příslušná povolení a opatření k regulaci IND na unijním seznamu. Obecní úřady s rozšířenou působností mají působnost k vydávání povolení a opatření k regulaci u nepůvodních druhů. Agentura a správy národních parků v územích, kde je stanovena jejich kompetence, tj. v národních parcích, chráněných krajinných oblastech, národních přírodních rezervacích a národních přírodních památkách, alternují působnost obecních úřadů a krajských úřadů i v oblasti nakládání s nepůvodními druhy a IND.

Agentura na území celé České republiky a správy národních parků v národních parcích vydávají opatření k odstranění nebo izolaci nově zjištěného IND.

V rámci společných ustanovení k invazním nepůvodním druhům se zakotvuje dotčenost orgánů státní správy lesů, myslivosti a rybářství při realizaci nástrojů prevence a regulace zavlékání, vysazování a šíření IND orgány ochrany přírody. Uvedené orgány vydávají závazná stanoviska z hlediska dotčení podmínek lesního hospodaření, myslivosti nebo rybářství.

ČIŽP zajišťuje výkon správního dozoru v této oblasti v rámci ČR.

4.8 Sankce

V ZOPK jsou do § 87 a 88 zařazeny skutkové podstaty přestupků za porušení zákazů a povinností uložených Nařízením a příslušnými ustanoveními ZOPK. Pokuty mohou být u fyzických osob uloženy až do výše 100 tis. Kč, u právnických osob a fyzických osob podnikajících až do výše 2 mil. Kč.

Do § 89 byla rovněž doplněna kompetence orgánů ochrany přírody k odebrání neoprávněně držených živočichů IND na unijním seznamu.

V § 13d odst. 5 je možnost zrušit vydané povolení, dozvíd-li se orgán ochrany přírody skutečnosti uvedené v čl. 8 odst. 5 Nařízení.

5. Závěr

Právní úprava této problematiky je jistě potřebná a nutná vzhledem k narůstajícím počtům IND. Tento článek se zabývá tím, jak jsou požadavky Nařízení zapracovány do zákona o ochraně přírody a krajiny. Lze říci, že se jedná o aktivní a důslednou implementaci, byť dosti složitou. Činění opatření je celkem realisticky rozděleno mezi příslušné orgány a vlastníky pozemků. Celkový komplexní soubor právních norem, jak jej předkládá zákon č. 364/2021 Sb. zahrnující celou řadu dalších zákonů, je značně obsáhlý a je nutno jej podle potřeb aplikovat, což je pro praxi nelehký úkol. Zatím není mnoho zkušeností s tím, jak to v praxi probíhá.

Finanční škody spojené s IND byly odhadnuty a výsledky nejsou potěšující. U nás se náklady na jejich účinnou regulaci odhadují na více než 250 milionů korun ročně⁵.

⁵ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR. *Jak na ně? Pro 66 invazních druhů platí nová pravidla*. Online. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20220103_jak-na-ne-pro-66-in-vaznich-druhu-plati-nova-pravni-uprava [citováno 2024-06-01].